

Letizia Cirillo, Natacha Niemants
**Teaching Dialogue Interpreting.
Research-based proposals for higher
education.**

Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 2017. 393 p.
ISBN: 978-90-272-5885-4

A John Benjamins kiadó 2017-ben jelentette meg a fordítástudományi sorozatának 138. köteteként a *Teaching Dialogue Interpreting* című művet. A tanulmánykötet összeállításának ötlete Letizia Cirillo (Siennai Egyetem) és Natacha Niemants (a bolognai Forlí Egyetem, a kötet megjelenésekor a Modenai és Reggio Emiliái Egyetem kutatója) nevéhez fűződik. Mindketten több éves kutatói és oktatói tapasztalattal rendelkeznek a dialógustolmácsolás műfajában, így nemcsak a kötet szerkesztésével, hanem társszerzőként is hozzájárultak a mű megalkotásához. Gyakorló tolmácsként, tolmácsolás oktatóként és alkalmazott nyelvészeti kutatóként egy kézikönyvben kívánták összegezni mindazon tapasztalatokat, amelyek ötletekkel szolgálhatnak a legkülönbefélebb színtereken (*settings*) közreműködő dialógustolmácsok képzésében. A szándékuk az volt, hogy kutatáson alapuló javaslatokat fogalmazzanak meg a tolmácsképző intézmények felé, lehetővé téve ezáltal a kutatási eredmények közvetlen becsatornázását az osztálytermi pedagógiai gyakorlatba. Az előszóban Gavioli (Modenai és Reggio Emiliái Egyetem) is megemlíti: „Miközben a dialógustolmácsok magatartási kódexei egyre inkább alkalmazkodnak a legújabb kutatási eredményekhez (Angelelli 2006b), a tolmácsok képzése és oktatása sok tekintetben azonban lemaradást mutat (Gavioli, 2017, p. 12; saját fordítás)”¹.

A tanulmánykötetre egyértelműen jellemző az olasz szerzők dominanciája. Mindez azt fémjelezi, hogy az olaszországi tolmácsképzéseken nagy hangsúlyt kap az interakcióra épülő és interperszonális mediációt igénylő tolmácsolási helyzetek oktatása. A tizenhat, angol nyelvű tanulmányból álló kötetet a szerzők három tematikus fejezetbe rendezték. A könyv felépítése deduktív elvet követve fűzi fel a cikkeket, a dialógustolmácsolás oktatásának általános elméleti és módszertani jellemzőitől indulva, a specializációs kurzusokon át, egészen a legújabb módszertani gyakorlatok bemutatásáig.

A könyv előszavában Gavioli megjegyzi, hogy a dialógustolmácsolás elmúlt két évtizedben lezajló terepmunkái feltárták azt a komplex jelenséget, mit is jelent kétnyelvű interakcióban zajló beszélgetéseket tolmácsolni. Véleménye szerint az autentikus, tolmáccsal közvetített interakciók tanulmányozása nagymértékben gazdagította a képzési tartalmakat és a tanulási környezetet, ugyanakkor ráirányította a figyelmet arra is, hogy a tolmácsoknak nem *'semleges hangládaként'* (*neutral voice-boxes*) kell viselkedniük, sokkal inkább azt várják tőlük, hogy a beszélgetés aktív résztvevőivé váljanak, akiknek a döntései az interakció megvalósulására irányulnak. A bevezető tanulmányban Cirillo és Niemants részletesen vázolják a dialógustolmácsolás műfajának a kutatásban, az oktatásban és a professzionális gyakorlatban elfoglalt helyét.

Az első fejezet az általános elméleti és módszertani tanulmányokat gyűjti egy csokorba. Ezek közül az első a dialógustolmácsolás oktatás és tanulás alapelveiről szól, amelyben Angelelli (Heriot-Watt Egyetem) kifejti, hogy – miközben a dialógustolmácsolási helyzetekre felkészítő kurzusok egy-

¹ „While codes of conduct for dialogue interpreters are increasingly adapting to such new evidence

(Angelelli, 2006b), dialogue interpreter teaching and learning lags behind (Gavioli, 2017, p. 12).”

re népszerűbbek – nehézségekbe ütközhet a képzési programok kidolgozása és a megfelelő oktatók biztosítása. A következő tanulmányban Ozolins (Nyugat-Sydney Egyetem, Ausztrália) megállapítja, hogy a liaison² vagy dialógustolmácsok képzésében a tolmácsolási kompetencia, az interperszonális készségek és a kontextuális tudás szintézisének az elérése a cél. Ez a fajta megközelítés különbözik más, klasszikusnak mondható tolmácsképzésektől, vagyis itt nagyobb hangsúlyt helyeznek a tolmácsolási események szociális és interperszonális elemeire, mint a nyelvi tényezőkre. Hammer (Utrechti Alkalmazott Tudományok Egyetem) és van den Bogaerde (Amszterdami Egyetem) cikke egy holland, jelnyelvi tolmácsképzés didaktikai megközelítését mutatja be. Morelli (Genovai Egyetem) a genovai egyetem dialógustolmács képzésén, valamint interkulturális mediátoroknak szóló, egyetemen kívüli kurzusokon szerzett oktatási tapasztalatát tárja elénk, kiemelve azok közös vonásait és technikáit (aktív hallgatás, átfogalmazás, parafrázálás, általánosítás, valamint a nyelven kívüli tényezők, mint a speciális kontextus és az interakció jelentősége). A fejezetet Mead (NATO Defense College, Olaszország) tanulmánya zárja, amelyben azt vizsgálja, hogy a konszekutív tolmácsolásnál alkalmazott jegyzetelés miként hasznosítható a dialógustolmácsolás órákon.

A második fejezet tanulmányai speciális professzionális színterekre felkészítő tolmácsképző programokat mutatnak be. Ezek a szakképzési programok és oktatási modulok nemcsak a tudáselsajátítást ösztönzik, hanem a hallgatók azon készségeit is fejlesztik, amelyek a különféle kontextusból (vállalat; filmfesztivál, talk-show, bíróság) adódó kihívások leküzdéséhez szükségesek. Jelen

fejezet cikkei heterogének, egyrészt az osztályteremben megvalósítható tevékenységekre, továbbá az oktatók és hallgatók szerepére fókuszáló gyakorlati oktatási tanegységekbe nyújtanak bepillantást. Ide sorolható Cirillo és Radicioni (Bolognai Egyetem) üzleti tárgyalások szerepjátékát szemléltető tanulmánya, illetve Hale (New South Walesi Egyetem, Ausztrália) és Gonzalez (Royal Melbourne Institute of Technology, Ausztrália), valamint Preziosi és Garwood (mindketten a Bolognai Egyetem kutatói) jogi tolmácsok képzésével foglalkozó tanulmányai. Másrészt pedig a képzéstervezés elméleti és elvi koncepcióját járják körül, az oktatási tartalmak kiválasztásától, azok felhasználásán keresztül egészen a tanulási eredmények meghatározásáig. Ide sorolhatók Merlini (Maceratai Egyetem) filmfesztiválon történő tolmácsolás kihívásairól, valamint Dal Fovo és Falbo (mindketten Trieszti Egyetem kutatói) televíziós tolmácsolásról szóló tanulmányai. Valero-Garcés és Tan (mindketten a madridi Alcalai Egyetem kutatói) cikke ellenben egy olyan közösségi tolmácsolási szintérbe enged betekintést, amely eddig kevesebb figyelmet kapott.

A továbbiakban néhány érdekességet emelnék ki ez utóbbi fejezetből. Cirillo és Radicioni tanulmánya rámutat arra, hogy a strukturált szerepjáték hatékony pedagógiai eszköznek tekinthető az üzleti kontextusban zajló dialógustolmácsolás gyakorlatában, egyben rávilágít a felmerülő korlátokra és a tolmácsokkal szemben támasztott elvárásokra is. Ezáltal növeli a tolmácsoló tudatosságát, és fejleszti a koordinálási készségeiket. Dal Fovo és Falbo televíziós tolmácsolásról szóló tanulmánya rámutatott arra a sajátosságra, hogy a magyar gyakorlattal ellentétben az olasz televíziós műsorokban a tolmácsok gyakran nemcsak hanggal, hanem fizikailag is megjelennek a képernyőn. Amint arra korábbi írások utaltak már, „egy tolmácsolt televíziós program mindenekelőtt szórakoztató kell, hogy legyen” (Katan & Straniero Sergio, 2003, p. 133), azaz tetsszen

² Ezt az elnevezést Ozolins a dialógustolmács szinonímájaként használja, emellett érdemes megjegyezni, hogy ő a *Liaison Interpreting* című könyv (Gentile et al., 1996) egyik társszerzője.

a közönségnek, és elégítse ki a televízió nézők elvárásait. Következésképpen ez azt jelenti, hogy a formát előnyben részesítik a tartalomnál (Falbo & Straniero Sergio, 2011). Sandra Hale az ausztrál jogi tolmácsok egyetemi képzéséről szóló tanulmányában kifejti, hogy a jogi tolmácsolás a közösségi tolmácsolás egyik specializált ágának tekinthető. Hale tanulmánya betekintést nyújt az ausztráliai New South Wales Egyetemen kínált jogi tolmácsképzés struktúrájába, tartalmába, oktatási módszereibe és az értékelésbe. Érdekes megfigyelni azt, hogy a tartalmi pontosság, a stílus és regiszter megfelelése együtt a teljes súlyozás 50%-át teszik ki, emellett a nyelvhelyességet, a kiejtést, az előadásmódot, sőt a megjelenést is pontozzák. A záróvizsgán a tolmácsolóktól elvárják a professzionális öltözetet, éppúgy, mintha valósituációban kellene tolmácsolniuk.

A harmadik fejezet a dialógustolmácsképzés legújabb trendjeit tárja elénk. Számomra ez a rész tartogatta a legérdekesebb ötleteket, valamint a legmodernebb, innovatív pedagógiai módszereket. Az első tanulmányban Gonzalez Rodríguez és Spino (mindketten a Bolognai Egyetem kutatói) dialógustolmácsok számára kialakított, intenzív tréning módszertanát, szerepgyakorlatait mutatják be. A telefonos tolmácsolást a dialógustolmácsolás egyik speciális fajtájának tekintik, amelynek a sajátosságai: a monomodalitás (csak hangalapú, és gyakran az sem tiszta), nincs közös fizikai tér, a szerepek és regiszterek asszimetriája, illetve különböző fokú feszültség jellemzi. Kiemelik, hogy a tréning során különös figyelmet kell fordítani a nyelven kívüli nehézségekre, a beszélőváltások koordinálására, a konfliktus és érzelmi tényezők kezelésére. Véleményük szerint a javaslatok számos eleme akár egyenként is beépíthető a különféle kultúrákra, nyelvkombinációkra és színterekre kialakított tolmácsképzésekbe.

A következő cikkben Kristallidou (Leuveni Egyetem) egy olyan kísérletet ismerteti, amelyet a ghenti egyetem tolmácsképzésén

valósítottak meg azzal a céllal, hogy fejlesszék a tolmácsolókat 'vizuális írástudását' (*visual literacy*), másnéven a dekódolási készségeiket, amelyek segítségével értelmezni tudják az arckifejezés, a testtartás, a gesztikuláció és a tekintet különböző jelentéseit. Gyakori, hogy a tolmácsképzés során kizárólag a résztvevők verbális interakciójára, a szóbeli készségek fejlesztésére fókuszálnak, és elhanyagolják a non-verbális elemek interakcióban betöltött szerepét, amelyek éppúgy fontosak a jelentéskötés folyamatában. A gyakorlati képzést megelőzően a hallgatók elméleti bevezetést kapnak a térbeli elhelyezkedés, a szemkontaktus kialakítása és a proxémika témájában.

A fejezet talán leginnovatív pedagógiai módszerébe Kadric (Bécsi Egyetem) tanulmánya nyújt betekintést, aki a színházpedagógia és a színpadi technika elemeit használja fel a tolmácsok képzésében. Nem mindennapi az a megközelítés, amellyel párhuzamot von Augusto Boal, korunk egyik legnagyobb színházpedagógusa által kifejlesztett Elnyomottak Színháza módszerével (Boal, 2008). Ennek az a lényege, hogy a főhős (jelen esetben a tolmács) a másik főszereplő, az elnyomó agresszív viselkedése miatt nyomasztó helyzetbe kerül, amelyet meg kell oldania. Ezt a módszert Kadric adaptálja a dialógustolmácsok képzésére. Véleménye szerint egy kommunikatív szituációban számos tényező gyakorolhat nyomást a tolmácsra (gondoljunk csak a bonyolult szakszövegekre, a különféle dialektusokra, a résztvevők közbevetésére, megjegyzéseire a tolmácsolás alatt), ami összességében negatív hatást gyakorol a tolmács teljesítményére. Ezen didaktikai megközelítés legfőbb célja a hallgatók emancipálása, annak érdekében, hogy képesek legyenek egyénileg és autonóm módon döntéseket hozni a koordinátor, tolmács és mediátor szerepkörükben. Határozottan kijelenti, hogy a szerepjáték mint didaktikai eszköz ma már a modern tolmácsképzések szerves része. Mindamelllett megjegyzi, hogy értéke-

lés és világos értékelési kritériumok nélkül egyetlen játéknak vagy szerepjátéknak sincs didaktikai értéke.

A következő cikkben Niemants és Stokoe (Loughboroughi Egyetem, Egyesült Királyság) a dialógustolmács-hallgatók kommunikációs és interakciós készségeit fejlesztő pedagógiai módszert mutatnak be. Amellett érvelnek, hogy a szimulációs gyakorlatokat olyan alternatív technikákkal kell kiegészíteni, amelyek autentikus adatokat és kutatási eredményeket használnak fel. Ilyen alternatív technika a Stokoe (2011a) által kifejlesztett CARM-módszer (*Conversation Analytic Role-play Method*), amelynek lényege, hogy szerepjáték formájában konverzációelemzést végeznek. A tanulmányban részletesen bemutatnak egy olyan esetet, amikor autentikus, tolmáccsal közvetített, egészségügyben zajló kommunikációs helyzeteket elemeznek egy olaszországi tolmácsképzésén. E módszer jelentősége abban rejlik, hogy hidat épít a kutatási eredmények és az osztálytermi tevékenységek között.

A fejezetet Skaaden (Oslo és Akershusi Egyetem, Alkalmazott Tudományi Főiskola) tanulmánya zárja, aki egy norvégiai, blended (jelenléti és online) tolmácsképzés példáján keresztül szemlélteti, hogyan hasznosíthatók az online eszközök, mint a szöveges chat a tudás megszerzésében és bővítésében. Az egyéves képzésen a hallgatók különböző fókusz- és nyelvi csoportokban dolgoznak, ahol a tanár facilitátor szerepet tölt. Skaaden kvalitatív elemzése rávilágít arra, hogy a kollaboratív tanulásra és reflexióra épülő didaktikai megközelítés hogyan fejleszti az identitást és szakmai ismeretek elsajátítását.

A kötet elolvasása után tolmácsolás oktatóként felmerülhet bennünk a kérdés, vajon továbbra is a régi jól bevált, kizárólag a pontosságot és a nyelvi aspektusokat szem előtt tartó módszerekkel dolgozzunk, vagy modernizáljunk-e, és kerüljenek előtérbe olyan szempontok is, mint az interakcióban résztvevő felek közötti szociális és interperszonális kapcsolat, hatalmi erőviszonyok

menedzselése, etikai dilemmák vagy érzelmi dimenzió.

Jóllehet a kötet már öt éve megjelent, de olyan innovatív módszertani elemeket és inspiráló ötleteket tár elénk, amelyek véleményem szerint ma is újdonságnak minősülnek, legalábbis a magyarországi felsőoktatási intézmények tolmácsképzéseiben. A tanulmánykötet nagymértékben hozzájárulhat a dialógustolmácsok képzésébe aktívan bekapcsolódó felsőoktatási és felnőttoktatási intézmények tantervének kialakításához (vagy átalakításához), továbbá a különféle gyakorlatoknak és technikáknak köszönhetően életszerűbb és gyakorlatorientáltabbá teheti a tolmácsolásoktatást.

Bár a szerkesztők a kötet összeállításával elsősorban a felsőoktatási képzőintézmények oktatóit, és a különböző tolmácsolási szolgáltatók képzés- és tananyagfejlesztőit kívánták megszólítani, a kutatómódszertani ötletekből – meglátásom szerint – a tolmácsolástudománnyal foglalkozó kutatók is inspirálódhatnak. A kötet egyetlen szépséghibájaként talán azt említeném meg, hogy a beszerzése eléggé költséges. Mindazonáltal, ha szem előtt kívánjuk tartani a szerkesztők azon célkitűzését, hogy a tolmácsképzések közelebb kerüljenek a piaci gyakorlathoz, mindenképpen hasznos lehet a cikkek tanulmányozása.

IRODALOM

- Angelelli, C. (2006b). Validating Professional Standards and Codes: Challenges and Opportunities. *Interpreting*, 82, 175–193. <https://doi.org/10.1075/intp.8.2.04ang>
- Boal, A. (2008). *Theatre of the Oppressed*. Pluto Press.
- Falbo, C. & Straniero Sergio, F. (2011). Editorial. *The Interpreters' Newsletter*, 16(XI–XX).
- Katan, D. & Straniero Sergio, F. (2003). Submerged Ideologies in Media Interpreting. In Caldaza-Perez, M. (ed.) *Apropos of Ideology: Translation Studies on Ideology-ideologies in Translation Studies* (pp. 131–144). St. Jerome.

Stokoe, E. (2011a). Simulated Interaction and Communication Skills Training: The 'Conversation Analytic Role-play Method'. In Antaki, C. (ed.) *Applied Conversation Analysis* (pp. 119–139). Palgrave Macmillan. https://doi.org/10.1057/9780230316874_7

Németh Anikó

Lázár Ildikó

Mirrors and Windows in Language Teacher Education: Intercultural Competence and Reform Pedagogy

Cambridge Scholars Publishing, 2022, 226 p.
ISBN 978-1-5275-8208-8

A könyv szerzője, Lázár Ildikó, kutató, tananyag-szerző, a tanárképzés irányában elkötelezett tanár és tréner. Munkája során többek között az interkulturális kompetencia (IK) fejlesztése irányában történő intézményi és pedagógiai paradigmaváltás megalapozását segíti. A könyv címe arra is utal, hogy a mű egyben nosztalgikus visszapillantás a Lázár Ildikó és munkatársai által 20 éve írt hasonló című, az IK fejlesztését célzó nyelvtanulóknak és nyelvtanároknak szóló kézikönyvre: *Mirrors and windows: an intercultural communication textbook* (Huber-Kriegler et al., 2003). Lázár Ildikó most megjelent könyvével a tanárképző, kutató vagy tanárjelölt olvasó ismét tükörbe nézhet, fejlesztheti önismeretét, éntudatosságát és reflektálhat saját személyes tanítási gyakorlatára és elképzeléseire, hogy megtehesse az első, vagy éppen sokadik lépést a fejlődés útján. Ablakokat nyit, s az ablakon való kitekintés az interkulturális kommunikációhoz szükséges nyitottságot és a kulturális és nyelvi sokszínűség iránti kíváncsiságot reprezentálja. A szerző kézen fogja az olvasót, és nem hagyja, hogy a tanításról való elmélkedései során

kényelmes nyelvtani szabályokkal és lexikai finomságokkal takarózzon, ehelyett továbbviszi az oktatáspolitikai dokumentumokon át az életségű osztályterembe, szembesítve az olvasót tanári felelősségével, kötelességével és az állásfoglalás elkerülhetetlenségével.

Struktúrájában három egymástól elkülönülő részből, részenként pedig három fejezetből áll a kötet. Minden egyes fejezet néhány fókuszálást segítő kérdéssel, javasolt feladatokkal és tevékenységekkel kezdődik, valamint olyan kutatási kérdésekkel, amelyek egyrészt orientálják, segítik az olvasó elmélyülését a témakörökben, másrészt segítenek a fiatal kutatók számára kapcsolódási pontokat találni, melyeken keresztül hozzájárulhatnak a kutatásokhoz az IK területén. A fejezetek végén kilépő kérdések segítik az olvasottak elmélyítését. A mellékletek praktikus kiegészítéseket is tartalmaznak gyakorló tanárok számára: pl. egy kulturális és interkulturális szempontok alapján összeállított, tankönyvválasztást segítő kérdőívet, és irányító szempontokat egy olyan interkulturális szemléletű óramegfigyeléshez, mely további szakmai beszélgetések alapja lehet.

A könyv első része (1-2-3. fejezet) a kultúra és az IK (oktatásának) elméleti hátterének esszenciáját közvetíti, tömören és átláthatóan összegezve a legfontosabb teóriákat és megvalósult gyakorlati törekvéseket egyaránt. Teszi ezt rengeteg nézőpont figyelembevételével, a korunk pedagógiai megközelítései által elvárt tanári szerepektől kezdve a konkrét tanórai tevékenységeken át az értékelés különböző formáinak összehasonlításáig, tisztázva az alapvető koncepciókat, és a legfontosabb alapfogalmakat, iránytűt adva az olvasónak az interkulturális kompetenciához kapcsolódó szakirodalmak és oktatásügyi dokumentumok útvesztőjéhez.

Az első fejezet a kultúra tanításához kapcsolódó kérdéseket feszeget a társadalom és az egyén szintjén. Mit tanít(s)anak a tanárok, amikor kultúrát tanítanak, interkulturális kompetenciát fejlesztenek? Mit tanítson a tanár a nyelvtudáson túl? Mit kezdenek a ta-